

Eydun Andreassen:

Fjernsynets indførelse på Færøerne

I april 1979 begyndte TV-alderen på Færøerne. Artiklen beskriver først den tilfældige måde, hvorpå den politiske beslutning om indførelse af fjernsyn blev taget. Dernæst stiller artiklen spørgsmålet: hvad vil den nye mediateknologi betyde for kulturlivet på Færøerne? Spørgsmålet forsøges besvaret ved at undersøge fritidsadfærd og kulturliv såvel før som efter indførelse af TV. I denne artikel beskrives det hidtidige og nuværende kulturmønster. Ved at gentage en tilsvarende undersøgelse om nogle år, vil det være muligt at vurdere om, og eventuelt på hvilken måde indførelsen af TV har ændret det færøske kulturmønster.

1. Indledning

1. april 1979 startede for første gang regelmæssige TV-udsendelser gennem æteren på Færøerne. Der blev sendt fra en 5 watts sender, der var placeret på taget af personaleboligen på sygehuset i Tórshavn. Signalet kunne kun modtages i selve hovedstaden og i den udenfor liggende ø Nólsoy, hvor der kun er en bygd. Bag disse udsendelser stod den private frivillige organisation - Sjóvarpsfelagi - TV-foreningen i Tórshavn. Foreningens første formand var direktøren for sygehuset og tekniker var sygehuset maskinmester. Derfor senderens placering.

Dette var imidlertid ikke første gang, TV kunne ses på øerne. En privatmand i Tórshavn havde tidligere forsøgt sig med private udsendelser, efter sigende med blandt andet pornografiske film på programmet. Dette var dog kun et intermezzo. Det, som er vigtigt, er at der i flere år havde eksisteret private klubber, hvis medlemmer havde anskaffet TV-apparat og video-optager med det formål at sprede kassetter mellem medlemmerne efter tur. Dette udstyr kostede dengang omkring 20-25.000 kr. at anskaffe og antal husstande, der deltog i denne udveksling af videokassetter oversteg næppe nogensinde 350. Fortrinsvis i Tórshavn. Denne forening havde i lang tid kanaliseret et ønske om at få tilladelse til ætertransmissioner, noget

Eydun Andreassen:

Fjernsynets indførelse på Færøerne

I april 1979 begyndte TV-alderen på Færøerne. Artiklen beskriver først den tilfældige måde, hvorpå den politiske beslutning om indførelse af fjernsyn blev taget. Dernæst stiller artiklen spørgsmålet: hvad vil den nye mediateknologi betyde for kulturlivet på Færøerne? Spørgsmålet forsøges besvaret ved at undersøge fritidsadfærd og kulturliv såvel før som efter indførelse af TV. I denne artikel beskrives det hidtidige og nuværende kulturmønster. Ved at gentage en tilsvarende undersøgelse om nogle år, vil det være muligt at vurdere om, og eventuelt på hvilken måde indførelsen af TV har ændret det færøske kulturmønster.

1. Indledning

1. april 1979 startede for første gang regelmæssige TV-udsendelser gennem æteren på Færøerne. Der blev sendt fra en 5 watts sender, der var placeret på taget af personaleboligen på sygehuset i Tórshavn. Signalet kunne kun modtages i selve hovedstaden og i den udenfor liggende ø Nólsoy, hvor der kun er en bygd. Bag disse udsendelser stod den private frivillige organisation - Sjóvarpsfelagi - TV-foreningen i Tórshavn. Foreningens første formand var direktøren for sygehuset og tekniker var sygehuset maskinmester. Derfor senderens placering.

Dette var imidlertid ikke første gang, TV kunne ses på øerne. En privatmand i Tórshavn havde tidligere forsøgt sig med private udsendelser, efter sigende med blandt andet pornografiske film på programmet. Dette var dog kun et intermezzo. Det, som er vigtigt, er at der i flere år havde eksisteret private klubber, hvis medlemmer havde anskaffet TV-apparat og video-optager med det formål at sprede kassetter mellem medlemmerne efter tur. Dette udstyr kostede dengang omkring 20-25.000 kr. at anskaffe og antal husstande, der deltog i denne udveksling af videokassetter oversteg næppe nogensinde 350. Fortrinsvis i Tórshavn. Denne forening havde i lang tid kanaliseret et ønske om at få tilladelse til ætertransmissioner, noget

de fik ved lagtingsbeslutning i efteråret 1978. Seks måneder senere startede så udsendelserne.

To interessante spørgsmål rejser sig i denne forbindelse: 1) Hvorfor var der ikke forlængst kommet TV til Færøerne og 2) når det nu kom, var det så det resultat af en bevidst vilje fra politisk side?

Det andet spørgsmål kan besvares først med et nej. Tilladelsen blev givet som resultat af en kaotisk afstemning i Lagtinget, og kom overraskende på alle. Det skete uden nogen væsentlig forudgående debat, og der er grundlag for at hævde, imod et flertal af politikernes ønske. Nu må det siges, at før eller senere ville der blive indført fjernsyn, men på daværende tidspunkt var der ingen forberedelser truffet. Som nævnt havde der ikke været nogen debat i Lagtinget om sagen, og i vide kredse fandtes der en dybt skeptisk holdning til hele problemet.

Tanken om et færøsk fjernsyn var imidlertid ikke ny. Allerede ved midten af 60'erne var sagen blevet taget op af enkelte, men idéen vandt ingen genklang og der blev ingenting gjort. Det er sandsynligt at de fleste politikere havde ønsket en bedre forberedelse af sagen, og det er også sandsynligt, at et flertal ville være gået ind for fjernsyn under andre omstændigheder. Fra privat side (fremfor alt kassetteklubbernes) var der forsøgt rejst en stemning for at presse tilladelsen igennem. En vis nervøsitet kunne spores blandt politikere fordi det var lige før valg, og da forslaget blev stillet af et socialdemokratisk lagtingsmedlem 5 minutter før afslutningen af det sidste meget hektiske lagtingsmøde før valget, var der ingen, der turde stemme nej af hensyn til valgresultatet. Det kunne jo ske, at stemmeafgivningen i denne sag fik indflydelse ved valget. Det ser det ikke ud til at den gjorde, måske fordi alle stemte for, men mere sandsynligt af den grund, at spørgsmålet faktisk ikke i nævneværdig grad optog vælgerne. Der er god grund til at hævde, at der blandt folk dels eksisterede en vis passiv interesse og dels en stærk skepsis, og at disse holdninger gik igen hos de fleste politikere. Kun hos et lille fåtal i befolkningen fandtes en stærk positiv interesse, der kun i yderst begrænset omfang rakte ud over kassetteklubbernes medlemmer. Hos langt den overvejende del af befolkningen har holdningen været den, at de under alle omstændigheder før eller siden ville få fjernsyn, og det var ikke vigtigt hvorvidt det skete nu eller noget senere.

Dermed kan også spørgsmålet om, hvorfor fjernsyn ikke var kommet før, besvares delvis med manglende interesse. Dette svar dækker ikke alle aspekter ved dette problem, men jeg kommer ikke nærmere ind på det i denne sammenhæng.

2. Hvad er kultur?

2.1. Hverdagslivets kultur

En af de vigtigste tilbagevendende begivenheder jeg erindrer fra min tidligste barndom er rejsen til Storbyen. Jeg er vokset op på en af de mindste Færøer, hvor der i min opvækst boede lidt over halvandet hundrede mennesker. Storbyen var nu ikke større end at der boede henved 500 mennesker her, og rejsen varede en god halv time med åben motorbåd af den færøske type. Storbyen var alligevel stor nok til at jeg kunne fare vild i den, men det vigtigste ved den var at her var der biler og i hvert fald to meget store butikker.

I disse butikker fik folk fra vores bygd næsten alt det, der var nødvendigt i det daglige liv, og som ikke kunne fås i de en overgang tre små butikker i hjembygden, der begribeligvis havde et mere beskedent vareudvalg.

To gange om ugen sejlede postbåden til Storbyen, og både ved afrejsen og især ved ankomsten var der liv og røre nede ved den lille havn. Det kostede ingenting at rejse med postbåden. Det var en åben båd, og den blev sejlet af to mænd - postmanden selv og hans bror. To meget dygtige sømænd. Men båden skulle trækkes op og ned hver gang, og det hjalp passagerer og andre med. Det var muligvis som gengæld for denne ydelse, at man kunne rejse gratis. Jeg har kun gode tanker om dette befordringsmiddel, der med hensyn til komfort overhovedet ikke havde nogen. Man sad blot på en af bænke, og hvis det var dårligt vejr, tog man en presenning og bredte henover passagerer og gods. Presenningen blev simpelthen hængt op på passagerernes hoveder, og de måtte så selv holde kanten på den nede, så de blev mindst muligt våde af regnen eller af bølgerne, der sprøjtede ind i båden når søen gik højt.

Man rejste til Storbyen for at handle. Ikke bare for sig selv, men også for andre. Når båden skulle gå, kom folk der savnede noget ned for at se, hvem der eventuelt tog turen med frem og tilbage, og

de blev så bedt om at besørge allehånde indkøb og udføre andre ærin-
der. Foruden butikker og biler var både præsten, lægen og sysselman-
den i Storbyen. De fleste havde slægt og venner der, og man holdt
kontakt også gennem andre. Man hentede og bragte, gjorde indkøb og
talte med myndighedspersoner. En dag skulle der måske handles for
flere personer. Købe et nyt blad til leen for een og en hørive for
en anden. Sætte en kasse med lomvieæg ind til sin nabos tante, se
om man fik tid til at se ind til sin fætter, der skulle have noget
bragt ud til bygden og selvfølgelig skulle man besørge sine egne
ærinder.

Når så båden kom tilbage, kom folk ned for at hente det de skul-
le have, eller de kom bare ned for at se, hvilke fremmede, der even-
tuelt var med, samtidig med at man fik lejlighed til at slå en slud-
der af. Var der fremmede med båden, vidste man det allerede på for-
hånd. Man kunne se hvor mange der var med, når den nærmede sig. Ved
disse anledninger blev der talt meget og udvekslet mange synspunk-
ter om dette og hint. Man fik hilsen fra kendte i Storbyen og der
blev fortalt nyheder. Alle gæster blev modtaget her af deres værter
og andre der kendte dem, og så hjalp man til med at trække båden op.

De nyankomne og deres værter begiver sig straks på hjemvejen, og
der bliver atter hilst og sagt goddag og velkommen. Længere oppe i
bygden får de, som ikke var ved stranden, referat af begivenheden.

Det var sjældent der kom nogen varemængde af betydning med post-
båden. En gang om ugen kom der et rigtigt skib helt fra Tórshavn,
hvis der ellers var vejr til det, og det førte al fragt af betydning
til bygden.

2.2. Kultur teoretisk set

En definition på kultur kan være: "Det komplekse hele, som indbe-
fatter viden, tro, kunst, lov, moral, skikke (sædvane) og hvilke
som helst andre egenskaber og sædvaner, som mennesket har opnået
som medlemmer af samfundet". Denne definition er formuleret af den
engelske etnolog Edward Tylor for omkring 100 år siden, og anses i
vid udstrækning for gyldig endnu. Den norske etnograf Arne Martin
Klausen har en lignende definition, men med en vigtig præcisering.
For ham er kultur: "De idéer, værdier, regler og normer som et men-
neske overtager fra den foregående generation og som man forsøger

at bringe videre - oftest noget forandret - til næste generation".¹

I afsnit 2.1. har jeg villet nævne to vigtige træk i kulturen. Det ene er et uhyre fint og indviklet net af relationer mellem en gruppe mennesker, om hvilke vi kan sige, at de har et skæbnefællesskab derved at de bor på det samme lille afsondrede sted, hvor de for en stor del af afhængige af hinanden. Det andet er de nødvendige kontakter udad til resten af verden, som de også tilhører. De farvestrålende kataloger fra de københavnske postordremagasiner var et af de vinduer, hvorigennem den ydre verden kunne beskues.

En definition af kultur kunne være: flere lag netværk, anbragt oven på hinanden. Underst ligger de mest finmaskede, lavet af det allertyndeste garn. Dem er det vanskeligst at få øje på, de når sjældent op på det bevidste plan. Opper gennem lagene bliver maskerne større og garnet grovere. Disse netlager lettere at få øje på og giver kraftigere og kraftigere udslag i bevidstheden.

De handlinger jeg trækker frem fra min hjembygd skal søges i de fineste af kulturens netlag. Og som form er de lette nok at beskrive. Øverst på skrænten ned til stranden, hvor den lange trappe endte, var - og er der ellers uofficielt mødested, hvor mænd, børn og hunde opholder sig jævnligt. Det er sjældent, der bliver sagt tilsyneladende væsentlige ting eller ført alvorlige diskussioner. Bare samværet her og de trivielle bemærkninger der falder om vejr og vind, om fangst og om arbejde, om fremtid og fortid og om hinanden og andre folk, er dog tilsammen væsentlige dele af den evigtvarende diskussion om nogle af de nære ting, der har betydning i hverdagen. De løse bemærkninger bliver sammenlagt til væsentligheder.

Jeg er overbevist om, at dette net af relationer spiller en langt større rolle for identitetsfølelse og tilhørsforhold til sted og kultur, end så mange andre mere iøjnefaldende forhold. Måske med undtagelse af sprog og familie. Men med den moderne massekommunikation udviskes sproglige variationer og andetsteds boende venner og slægtninge nås raskt med dagens samfærdsel og voksende fritid.

---

1) Arne Martin Klausen, Kultur, Gyldendals Studiefakler, Oslo, 1970, s. 10.

3. Kulturændring og fjernsynet

I undersøgelsen om kulturændring og indførelse af fjernsyn på Færøerne vil vi stræbe efter det som Nordenstreng² kalder en helhedsbetonet referenceramme. I indledningen til UNESCOs program³ for kommunikationsforskning beskrives problemet med udviklingen på kommunikationsområdet:

"Den hurtige opkomst af kommunikationsteknologier i løbet af de seneste årti - transistorradions sejrstog over hele verden, fjernsynets udbredelse, de nye teknikker til hurtigsætning, kommunikationssatellitterne og nu kabel-TV og videobåndoptagere - har åbnet et helt nyt perspektiv med hensyn til mulighederne for at udveksle idéer og information, som er de tråde der holder et samfund sammen.

"Kommunikationsrevolutionen" er blevet hilst velkommen, fordi den giver løfte om nye løsninger på problemerne vedrørende den universelle ekspansion på uddannelsesområdet og den nationale udvikling, hvis vi blot kan lære at betjene os af de instrumenter, som vi nu har til disposition; samtidigt har man udtrykt uro over den fare, at kulturelle værdier vil gå til spilde, og at nogle få lande, som kan beherske kommunikationsmedierne effektivt, påtvinger de øvrige lande nogle fremmede normsystemer".

UNESCO-rapporten peger her på to ting, som er grundlæggende i undersøgelsen på Færøerne. For det første tales der om en udveksling af information og idéer som er de tråde der holder et samfund sammen. De spørgsmål der må stilles i denne forbindelse er: Hvordan er idéer og information blevet udvekslet i samfundet før revolutionen på kommunikationsområdet. Eller med artiklens udtryk: Hvilke tråde er det, der hidtil har holdt samfundet sammen?

Det andet vigtige udsagn i UNESCO-rapporten er spørgsmålet om faren for de eksisterende kulturelle værdier ved den ekspanderende massekommunikation. Spørgsmålet i denne forbindelse bliver: Hvilke kulturelle værdier drejer det sig om, hvordan fremtræder de i samfundet og hvilke funktioner har de?

Begge disse to punkter i UNESCO-rapporten er intimt forbundet med hinanden. Når der spørges om, hvordan idéer og information er

---

2) Kaarle Nordenstreng, Kommunikationsteori, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 1979, s. 12.

3) Proposal for an International Program of Communication Research, UNESCO, COM/MD/20, Paris, 1971, p. 4. Her citeret efter Nordenstreng, ibid., s. 236.

blevet udvekslet i samfundet før "kommunikationsrevolutionen" drejer det sig for det første om institutioner og omgangsformer i samfundet, hvorigennem enkeltindividernes kundskab og bevidsthed har kunnet komme til udtryk til samfundets fælles bedste, eller på en sådan måde at andre enkeltindivider og grupper af individer har kunnet optage, bearbejde og nyttiggøre sig disse erfaringer. Og for det andet hvordan og gennem hvilke kanaler, idéer og information har kunnet formidles fra et sted uden for samfundet, dvs. processer som i etnologien går under betegnelser som innovation og enkulturation.

Fjernsynets indførelse på Færøerne er at betragte som en innovation. Hultkrantz definerer dette begreb således:⁴

"Any new cultural element that is accepted in a culture; also, the process that leads to this acceptance and which may be referred to as a form of culture change".

H.G. Barnett⁵ siger om innovation at den er ... "any thought, behavior and thing that is new because it is qualitatively different from existing forms".

At fjernsynet kan opfattes som en innovation på Færøerne turde være klart. Der har hidtil ikke eksisteret noget massemedium på Færøerne med så vidtrækkende konsekvenser. (Hvor store konsekvenser for kulturlivet radioen i sin tid fik, er det næppe muligt at sige i dag). Generelt kan karakteren af denne innovation beskrives på følgende måde: Bortset fra radio og trykte medier har kulturel kommunikation hidtil fungeret på det lokale plan. En centraldirigeret kultur findes kun i ringe grad på Færøerne. Og det allermeste af det, der laves sker på lokalt initiativ og udføres af lokale kræfter. Med lokal menes ikke blot færøsk, men hver enkelt bygd. Kommunikationen bliver derfor afhængig af flere menneskers fælles indsats på hvert sted. Ikke bare de der får idéen og gennemfører den, men i ligeså stor grad af de passive modtagere, der som en mindsteindsats skal bevæge sig til et sted uden for hjemmet for at deltage. Underholdning, aktivitet og formidling i selve hjemmet er ligeledes afhængig af familiemedlemmernes eller husstandens egenindsats. Den-

---

4) Åke Hultkrantz: International Dictionary of Regional European Ethnology and Folklore. Vol. 1: General Ethnological concepts. Copenhagen, 1960, p. 164f.

5) H.G. Barnett: Innovation. The Bases of Cultural Change. New York, 1953. Her citeret efter Å. Hultkrantz, op.cit., p. 164.

ne egenindsats afløses af fjernsynet, der som et stærkt centraldirigeret medium fungerer direkte som modsætning til det hidtidige mønster.

Jørgen Poulsen⁷ skriver om TVs almene påvirkninger:

"TV er nemlig et meget dominerende medium. Det er underholdende og lettilgængeligt, som det står der i et hjørne af stuen. Når man først har købt apparatet, er det nemt og billigt at slå en aften ihjel med det... Fordi TV fungerer i hjemmene og har denne dragende kraft, virker det ind på familielivet. Internationale undersøgelser viser at de 1-2 timer daglig der anvendes på at se TV, er tid der ellers ville blive brugt til samvær med den øvrige familie i hjemmet. Nu samles man om TV-skærmen, og den direkte kontakt mellem familiens medlemmer bliver dårligere. Det var nogle af TVs almene virkninger. I et lille kulturområde som det færøske, vil TV derudover gribe meget ind i kulturlivet i det hele taget, idet det bliver vanskeligere at samle folk til koncerter, teater, foreningsaftener osv.". (Understregningen er forfatterens)

Det er fjernsynets konsekvenser som innovation på dette plan undersøgelsen på Færøerne drejer sig om. Hvordan fjernsynet rent tids- og prioriteringsmæssigt vil påvirke det eksisterende kulturliv og kulturmønster. Vil folk i den grad prioritere fjernsynet, at alle eller de fleste andre aktiviteter vil ophøre af mangel på interesse, eller vil fjernsynet overhovedet ikke få nogen konsekvenser af denne art? Kan man muligvis tænke sig en slags gylden middelvej, hvor disse to kulturformer indretter sig efter hinanden på en eller anden måde?

Det er vigtigt endnu engang at slå fast, at elementerne i en kultur ikke er isolerede fænomener. En kultur udgør i streng forstand et system, af hvilket hvert kulturelement er en del. For ikke at gøre vold mod kulturen som system er det derfor to basale krav som må tilfredsstilles for at det skal være muligt at opstille gyldige konklusioner. For det første at de dele af et kulturelt mønster som undersøges er udvalgt således, at de repræsenterer væsentlige og grundlæggende træk ved kulturen. For det andet at disse træk står i et observerbart indbyrdes forhold, at disse forhold beskrives og kan gøres til en del af hele analysen. Derved undgår man en atomisering af det kulturelle system, hvorved man næppe kunne komme frem

---

7) Jørgen Poulsen, TV - og den færøske kulturs fremtid. Aalborg Universitetsforlag og Føroya Fróðskaparfelag, Tórshavn 1980, p. 8.

til gyldige udsagn om systemet, kulturen.

Et tredje krav til udvælgelsen er, at de dele af kulturen, der udvælges er relevante for de problemer de skal analyseres i forhold til. For denne undersøgelses vedkommende er det forholdet mellem det nye medie - TV - og den allerede eksisterende kultur. Den første opgave er derfor at bestemme, hvilke dele af kulturen fjernsynsmediet skønnes at påvirke. I næste afsnit beskrives nogle sider ved kulturlivet, der opfylder disse krav.

4. Træk af kulturmønstret på Færøerne før fjernsynets indførelse

Konkret drejer dette sig om organiserede og uorganiserede omgangsformer. Foreninger af alle slags, både små private klubber og store "offentlige" foreninger, samfundets offentlige institutioner så som lokale råd, centrale politiske institutioner/møder og lignende. Men lige så vigtigt som disse former er de uorganiserede eller de private omgangsformer. Hvordan folk besøger hinanden, snakker sammen ude, udveksler erfaringer under arbejde og gennem fritidsaktiviteter. Og til sidst de "tidlige" former for massekommunikation i egentlig forstand, aviser, radio, bøger og forskellige former for trykte publikationer så som ugeblade, fagblade, religiøse publikationer mm. Vi skal nu se på nogle træk ved disse samværsformer.

4.1. Organiseret aktivitet

Karakteristisk for det organiserede kulturliv på Færøerne er at det er decentraliseret og bygger på lokalt initiativ.

En kulturpolitik i lighed med den der kendes i de andre skandinaviske lande findes ikke på Færøerne. Et centralt (statsligt eller kommunalt) initiativ på kultur- og fritidsområdet eksisterer kun i meget begrænset omfang. Institutioner som rigskoncerter eller rigsteatre, der rejser rundt i landet med kulturtilbud, fortrinsvis til centrale områder, findes ikke. Væsentlige økonomiske tilskud fra centrale myndigheder til kultur- og fritidsaktiviteter ydes kun undtagelsesvis.

Da det offentlige ingen initiativer tager på disse områder, er stort set det lokale initiativ enerådende og etablerede private foreninger danner således rammen om tilnærmelsesvis al kultur- og fritidsaktivitet. Mest udpræget gælder dette teater- og musikliv. Men også områder, der aktiviserer store menneskemængder, som alle

former for sport og idræt, etableres på lignende måder.

Medlemmernes egenindsats når det gælder finansiering og etablering af kultur- og fritidsfaciliteter, er et væsentligt indslag i foreningernes virkeområde, og virker ofte bestemmende for andre foreningers arbejde i eller uden for en bygd eller by. Dette sidste er meget almindeligt. En teaterforening i en bygd har ofte til formål at spille penge ind til andre kultur- og aktivitetstyper. Fortrinsvis investering i anlæg. I forbindelse med store eller ressourcerekrævende anlæg etableres ikke sjældent ad hoc aktiviteter, for eksempel basarer for at skaffe finansiering.

Som fælles karakteristika på denne type foreninger kan følgende sættes op:

- a) de er geografisk afgrænsede
- b) de kan være socialt afgrænsede
- c) de baserer sig på medlemmernes egenaktivitet
- d) formålet er som hovedregel til fordel for medlemmerne selv.
Vi kan tale om et indadvendt formål. Her findes dog vigtige undtagelser.

a) Geografisk afgrænsning

De allerfleste foreninger etableres og har sin basis i den enkelte bygd. De rekrutterer medlemmer i bygden og virkefeltet falder inden for bygdens grænser. Flere steder forekommer det at nærliggende (oftest mindre) bygder går sammen om at danne en forening. Dette er karakteristisk for foreninger af en sådan type, at en enkelt bygd ikke er stor nok til den påtænkte aktivitet. For eksempel visse typer sportsforeninger på steder, hvor der ikke er ungdom nok til et idrætshold eller hvor foreningens formål forventes at rekruttere så spredt at man er nødt til at gå uden for bygdens egne grænser. Typisk her er kædedansforeninger, som de fleste steder har etableret sig på tværs af bygdegrænser. En sådan spredning kan også give et tryggere økonomisk fundament.

Et vigtigt træk ved foreningslivet skal nævnes her. Typen af forening er afhængig af bygdens størrelse. Organisationsmønstret på de store bygder og i byerne har en tendens til specialisering med mere snævert afgrænsede formål i foreningerne, mens mønstret på mindre

steder bliver en eller anden form for paraplyforeninger. Formålsparagrafferne i disse foreninger er meget vide, og i praksis udøves næsten alle former for aktiviteter inden for foreningens rammer. Et væsentligt træk ved disse foreninger er at de ejer eller bestyrer bygdens eneste forsamlingshus. Ikke sjældent er foreningens hovedformål de første mange år slet og ret at få et sådant hus bygget.

De store bygder og byerne er befolkningsmæssigt for store til at kunne omfattes af en enkelt forening. Jeg vil understrege at det er størrelsen i sig selv, der har afgørende betydning, og ikke, som man muligvis kunne tro, variation i interesser og handlemønstre. Det er sagtens muligt at finde variationer i interesser og ønsker på mindre steder, men det antal mennesker, hvis interesser og ønsker måtte gå i samme retning, vil sjældent være mange nok til at kunne danne en hel forening. Det bliver derfor ikke variationen i sig selv, der er afgørende, men derimod foreningens form, som betinger, at den har et vist antal medlemmer for at kunne fungere qua organiseret forening.

I 60'erne og 70'erne er det blevet mere og mere almindeligt med landsforeninger, dvs. sammenslutninger af de lokale foreninger. Økonomisk kan det være en fordel at stå i en landssammenslutning, når der skal søges om offentlig støtte til foreningernes formål. I de fleste sammenhænge kræves der endvidere landsomfattende organisationer for at opnå international anerkendelse.

Tabel 1 viser omfanget af forskellige former for organiseret aktivitet.

Når det gælder opslutningsgraden er der en klart faldende tendens i aktivitetsniveauet fra de større steder og til de mindre. Dog med bygdeforeningen som vigtig undtagelse.

Med hensyn til kønsforskelle, går kvinderne mere til aftenskole og korkoncerter end mænd, mens mænd til gengæld i større udstrækning end kvinder går til møder i fagforeninger og går i biografen.

Resultaterne viser også nogle aldersforskelle. Det at gå til aftenskole, diskotek, popkoncert og i biograf er mest udpræget blandt de yngste aldersgrupper. Fagforeningsaktivitet og overværelse af klassiske koncerter forekommer mest blandt personer mellem 20 og 49 år. I alle aldersgrupper er det mellem 79 og 85 pct. blandt de interviewede som går til gudstjeneste. Dog er aktiviteten aller-

Tabel 1. Andel blandt de interviewede, der deltager i forskellige former for organiseret aktivitet, fordelt efter bygders og byers indbyggertal. (N = 475)

	Tórshavn	Klaksvík Vág Tvøroyri	Bygder med 700-1500 indbyggere	Bygder med 300 - 700 indbyggere	Bygder med under 300 indbyggere	Alle
Aftenskole	24	31	24	21	24	25
Biograf	57	49	55	37	39	49
Diskotek, dans o.l.	36	38	45	40	42	40
Skak	10	0	5	6	3	6
Korsang	6	5	8	7	6	6
Ølklub ¹	14	7	3	4	1	8
Teater	71	70	77	71	60	71
Klassisk koncert	24	5	21	13	9	16
Popkoncert	32	15	24	16	14	22
Korkoncert	29	26	32	25	19	27
Bygde- forening ²	4	8	15	21	19	12
Kvinde- forening	4	10	1	10	3	6
Fagforening	28	22	19	18	11	21
Politisk partifore- ning	10	13	19	5	6	11

1) Salg af øl og spiritus er ikke tilladt over disk på Færøerne. Flere steder er der organiseret private foreninger, der i praksis fungerer som barer eller ølstuer. En slags nøglebarer.

2) Bygdeforening dækker den ovenfor nævnte paraplyforening.

højest blandt personer som er 50 år eller ældre - hele 92 pct.

c) Foreningerne bygger på medlemmernes egenaktivitet

Dette er nok en af de vigtigste karakteristika i det organiserede kulturbillede. Foreningerne er ikke baseret på kulturtilbud ude-

fra, men skaber aktiviteterne indad til. Enten for hinanden eller beregnet på et videre publikum. Vi kan kalde det et amatørisk princip. Dette er selvfølgelig en direkte følge af det fravær af offentligt kulturinitiativ, som jeg har beskrevet. Et par vigtige eksempler er amatørteaterforeninger og sportsforeninger. Der spilles meget amatørteater på Færøerne og der udøves megen sport. Al denne aktivitet er næsten altid på amatørbasis, selv om der inden for begge disse aktivitetsformer har vist sig tendenser til professionalisme i de senere år.

To vigtige undtagelser i de senere år fra princippet om at foreningerne baserer sig på egenaktivitet er video-kassette foreningerne, hvis formål udelukkende er at importere TV-kassetter og sprede dem til medlemmerne, og en nystiftet koncertforening, hvis hovedformål er at arrangere offentlige koncerter i den seriøse genre - ofte med kendte udenlandske musikere. Altså en slags koncertbureau.

d) Foreningerne arbejder til fordel for medlemmerne selv

De fleste foreningers formål er indadvendt. Dvs. at aktiviteten i foreningen er vendt mod medlemmerne selv, mere end til et større publikum uden for foreningen. Typiske sådanne foreninger er ølklubberne, hvis hovedformål slet og ret er at skaffe medlemmerne adgang til at nyde øl og spiritus i foreningens lokaler og derved omgå den gældende spiritusrationering. Andre eksempler er de fleste kvindeforeninger, forskellige spilleforeninger (kortspil, billard og lignende) og ikke mindst sportsklubber.

Det gælder dog for mange foreninger at de har et andet udadvendt formål. Et typisk eksempel er afholdsloger, der både har det formål at agitere udadtil for afholdssagen, men også driver en udstrakt virksomhed blandt medlemmerne, oprindeligt vel for at etablere en alternativ samværsform uden spiritus, men efterhånden mere og mere et mål i sig selv for at få et ekstra motiv for at melde sig ind. Her er dog selve afholdssagen det overordnede motiv i arbejdet. Til samme gruppe kan vi regne foreningerne til færøsk dans. Deres hovedformål er bevarelse og opretholdelse af den færøske dansetradition - ikke bare blandt de aktive dansere, men også gennem spredning af kendskab til og interesse for traditionen blandt ikke aktive. Det må dog siges, at det udadvendte formål som oftest træder noget i

baggrunden til fordel for medlemmernes eget samvær i dansen.

Det samme kan siges at gælde for kor- og orkesterforeninger. Det er mere medlemmernes interesse for at synge og spille sammen der i praksis er deres motiv for aktiviteten i stedet for de par offentlige koncerter der normalt holdes om året. Også selv om koncertforberedelsen optager en ikke uvæsentlig del af tiden.

En del foreningstyper falder uden for denne regel. For det første en del af typen "støtteforeninger". Disse er oprettet med det formål at støtte en helt anden aktivitet, som ikke drives i foreningens regie. Støtten er ofte af finansiel art, men det kan også dreje sig om anden form for støtte og opbakning. Der findes et par litterære foreninger, hvor medlemmernes vigtigste opgave er at betale kontingent og aftage noget af det som foreningen måtte udgive. Der findes en forening hvis formål er bevarelse af kulturminde. Foreningen driver ikke selv noget større bevaringsarbejde, men støtter museers og andres virke. Lignende foreninger findes på andre områder.

4.2. Uorganiseret aktivitet

Den uformelle kommunikation i samfundet kan inddeles i 4 hovedtyper:

- a) Samvær i hjemmet mellem familiemedlemmerne
- b) Samvær i hjemmet mellem værter og gæster
- c) Samvær udendørs: i) i fritiden; ii) i arbejdstiden
- d) Private eller privat organiserede hobbies.

a) Samvær i hjemmet mellem familiens medlemmer

Den sidste generation på Færøerne har tillempet sit familieliv efter det mønster, som er vanligt i den vestlige verden. Det er kjernefamiliens livsmønster. Pengerigeligheden og den livlige migration i 60'erne og 70'erne har gjort det af med de sidste rester af et ældre familiemønster, fortrinsvis i de tætbefolkede områder. Rester af et ældre mønster findes dog endnu. Det er fortrinsvis unge mennesker der flytter til Tórshavn, Klaksvík og andre steder, mens de ældre gerne bliver tilbage i den lille bygd. Kønsmessigt er det først kvinderne der flytter fra småstederne, der således får en meget skæv alders- og kønsdeling.

Det som vel nok præger hjeminstitutionen på Færøerne mest, store ligheder med nabolandene til trods, er mænd ansat i fiskeri som bor og arbejder uden for hjemmet en vis del af året. Denne udeperiodes længde varierer fra 7-8 måneder til nogle få dage ad gangen.

En vis betydning i vores sammenhæng har også hjemmets fysiske udformning. Den altovervejende tendens i boligbyggeriet på Færøerne er enfamilieshuse. Lejlighedsbyggeri forekommer så at sige ikke, og en vis tendens i slutningen af 50'erne og begyndelsen af 60'erne til rækkehusbebyggelse ser helt ud til at være forladt.

Bevidsthedsmæssigt spiller "hver-mand-sit-hus"-ideologien en ikke uvæsentlig rolle på Færøerne. I politisk sammenhæng betragtes det som ikke ønskeligt at bygge "tæt" for eksempel i form af lejlighedsbyggeri, blok- eller rækkehusbebyggelse. Den boligform betragtes i sin ekstreme udformning som ufærøsk, og som "importeret" tanke. Faktum er også at selv om det kan anses for både at være billigere og mere rationelt at bygge tæt, er både pengeinstitutter og myndigheder uvillige til finansiering af denne type boligform. Hos folk kan man også spore tydelige modforestillinger mod andet end villaen som rammen om hjem og familie. I undersøgelsen kunne vi således konstatere at 45 pct. blandt de interviewede boede i selvbyggede huse. Dette har stor indflydelse på fritidsliv i en vis periode af livet, idet en væsentlig del af al fritid hos unge familier går med til at bygge hus. Husene er for det første meget dyre, og finansieres delvis ved ekstraarbejde for at skrabe penge sammen, og for det andet går resten af den frie tid til arbejde på selve huset. Straks nogle af rummene er klare flytter mange ind og fortsætter så arbejdet, mens de bor i huset.

Besøgsvanerne varierer efter bygders og byers størrelse. Besøgshyppigheden til nærmeste familie er højest i bygder med mellem 700 og 1500 indbyggere og faktisk lavest i de mindste bygder. Forklaringen på dette er den, at de allerfleste bygder med op til 700 indbyggere er fraflytningsområder. Børn og unge flytter væk og dermed falder jo besøgshyppigheden af denne type.

Også når det gælder anden familie, går man oftere på besøg i mindre bygder.

b) Gæster i hjemmet

Det at besøge hinanden er en af de vigtigste kommunikationskanaler

på Færøerne. Der udveksles oplysninger og synspunkter under private former og problemer drøftes, både de der er af mere privat karakter og de der angår et større antal mennesker.

Besøg hos venner og bekendte er mest almindelig i Tórshavn. Mindst på de mindre steder. Hvad man imidlertid skal huske på, er under-skuddet af ungdom på de små steder, og besøg hos venner og bekendte er hyppigst i de yngre aldersklasser.

c) og d) Udendørs samvær og aktiviteter

Disse to punkter omfatter praktisk taget alle andre former for aktivitet og samhandling, som ikke er omtalt i det foregående. Både i og uden for arbejdstiden foregår vigtige kommunikationer mellem samfundets individer og alle mulige former for aktiviteter er i gang med varierende antal deltagere: jagt og fritidsfiskeri, sport og leg, spadsereture, samtaler med bekendte ved tilfældige møder, rutineture til butikken eller andre ærinder, ture og begivenheder der for nogle kan være vel så vigtige, mens det for andre er rene trivialiteter, kirkebesøg, havearbejde osv. osv. næsten i det uendelige.

5. Afslutning

Undersøgelsen om indførelse af fjernsyn på Færøerne⁸ er tænkt som en før og efter undersøgelse, hvilket vil sige at den dataindsamling som er omtalt i denne artikel, skal gentages om nogle år. Derved bliver det muligt at sammenligne fritids- og kulturlivet før og efter fjernsynets indførelse.

På nuværende tidspunkt kan vi kun formode hvad konsekvenserne af fjernsynets indførelse vil blive. Der er tre forskellige muligheder:

- 1) der vil ske store ændringer i det eksisterende kultur- og fritidsliv
- 2) der vil ske en indordning mellem det nye medium på den ene side og det eksisterende mønster på den anden side
- 3) der kan tænkes en udvikling der går i modsat retning af de under 1) nævnte konsekvenser, nemlig at fjernsynsmediet vil virke stimulerende på kultur- og fritidslivet.

---

8) Undersøgelsen er finansieret af Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd.

Ved projektets begyndelse troede jeg selv på den mest pessimistiske udviklingsmulighed, med store ændringer af kulturlivet på Færøerne. Efterhånden har jeg revideret denne vurdering noget, blandt andet ved at kunne registrere de foreløbige virkninger af fjernsynets indførelse.

En vis ændring inden for den organiserede aktivitet kan spores (se afsnit 4.1.). Der er sket en skærpet konkurrence for det første fra den organiserede aktivitets side over for fjernsynet og for det andet indbyrdes mellem forskellige former for organiseret aktivitet. Fremforalt rent tidsmæssigt, da alle nu gerne vil lægge sine aktiviteter på den fjernsynsfri torsdag aften, hvor man tidligere havde alle ugens dage til rådighed. Mandag og onsdag er også fjernsynsfri, men regnes for de fleste som mindre velegnede dage.

Der er en stærk tendens inden for forskningen til at mene at fjernsyn i stor grad kan virke aktiviserende hellere end det modsatte. Det kan ligeså godt være tilfældet på én del områder på Færøerne. Den udtalte skepsis over for fjernsynet fra en del arrangørers side er mere eller mindre forstummet, og der findes nogle, der antyder øget opslutning.

Men problemet er i sidste ende, hvad der direkte skyldes fjernsynet og hvad der ville have været sket, hvis dette medium endnu ikke havde holdt sit indtog.